

**Peter Baláž**  
**Andrej Hamara**

## **VPLYV VÝVOJA NA MEDZINÁRODNÝCH KOMODITNÝCH TRHOCH A EKONOMICKÁ KRÍZA: PRÍČINY A DÔSLEDKY<sup>1</sup>**

**Abstract:** *Development on the commodity markets plays one of the key roles in the expansion of the world financial crisis. Distinguished scholars point out that oil and other commodities significantly affect not only economic growth, but also the current crisis within the given context. The negative effect of high energy prices on industrial production results in the reduced demand for metals, thereby putting downward pressure on their prices. On the demand side, some commodities directly compete with synthetic products, which are produced from crude oil (cotton with man-made fibres, natural rubber with synthetic rubber). Authors identify the reasons that made it possible that despite high commodity prices the global market recorded a successful growth until 2008. The paper points out other risks, particularly those related to the development of capital and commodity markets, the reduction of which – unless they become part of the anti-crisis measures – may delay or eliminate success of adaptation measures.*

**Key words:** *commodity market, development strategy, economic crisis, economic growth, energy market, oil and natural gas*

**JEL:** E32, O13, E620, F 100

*“The Chinese use two brush strokes to write the word ‘crisis.’ One brush stroke stands for danger; the other for opportunity. In a crisis, be aware of the danger – but recognize the opportunity.”*  
(„Číňania používajú dva znaky na vyjadrenie slova kríza. Jeden znak označuje nebezpečenstvo a druhý znak označuje príležitosť. V časoch krízy sa treba vyvarovať nebezpečenstiev, ale spoznávať príležitosti.“)

*John F. Kennedy [11]*

<sup>1</sup> Predkladaný príspevok je súčasťou výskumného projektu FMV VŠE Praha MSM 6138439909: Governance v kontexte globalizovanej ekonomiky a spoločnosti.

## Úvod

Druhá polovica roka 2008 sa vo svetovom hospodárstve niesla v znamení ďalšieho poklesu hospodárskeho rastu, ktorý vo viacerých krajinách ešte v jeho poslednom kvartáli skĺzol až do záporných hodnôt. Prebiehajúci rok 2009 sa už nehodnotí inak ako krízový, pričom väčšina renomovaných odborníkov predpokladá, že k možnému obratu v tomto negatívnom vývoji príde najskôr až koncom roku 2010. Konzekvence tejto krízy sú hrozivé a mnohí ju prirovnávajú k veľkej hospodárskej kríze v 30. rokoch 20. storočia. Nepriaznivo ovplyvňuje doslova všetko: firmy, odvetvia, národné ekonomiky a ich vlády, ale aj celé hospodárske zoskupenia, ktoré sa domnievali, že im ich vnútorná sila vytvára voči obdobným krízam dostatočnú imunitu. Najprv sa chápala ako relatívne izolovaný fenomén, vypukajúci len v americkej ekonomike vo forme kolapsu na hypotekárnom trhu. Už o niekoľko týždňov sa prostredníctvom obrovskej úverovej toxicity kolapsu mnohých významných amerických investičných bánk premietla do krízy finančnej a dnes už pôsobí ako teritoriálne celosvetová ekonomická kríza. Hoci sa často zdôrazňuje, že dosah tejto krízy bol na niektoré západoeurópske krajiny, či Kóreu, Čínu alebo napríklad Indonéziu nižší, je to principiálny omyl. Spočíva hlavne v tom, že sa v čase jej eskalácie nachádzali na vyššej úrovni vlastného hospodárskeho rastu ako iné rozvinuté krajiny a následne pružnejšie reagovali na konzekvence, ktoré pre ne z krízy vyplynuli. Boli schopné efektívnejšie presmerovať svoj export dovnútra vlastnej ekonomiky, čím posilnili domácu spotrebu a neboli z tohto dôvodu vysoko zadlžené alebo preúverované. Avšak rozpad nosných svetových trhov, či už finančných alebo komoditných, pred sebou „roluje obrovský balík neistôt“, ktorý dopadne v relatívne krátkom čase aj na tieto krajiny, a je otázne ako úspešne sa budú schopné na túto situáciu, ak sa stane dlhodobejšou, adaptovať.

Ak by sme mali identifikovať hlavné spojivo toho prečo nastupujúce krízové javy boli také rýchle a bezprecedentné, bol by ním nesporne fenomén veľmi všeobecný, ale o to jednoznačnejší, a to globalizácia a z nej plynúca medzinárodná interdependencia. Tá síce na jednej strane štandardne urýchľuje, zjednodušuje a zlacňuje napr. presun finančných, tovarových, alebo kapitálových vstupov z jednej časti sveta do druhej, pomáha liberalizovať svetový obchod, ale zároveň si vynucuje odbúravanie väčšiny ochranných mechanizmov, ktoré donedávna pomáhali účinne regionálne obmedzovať nepriaznivé recesné prejavy. Tým sa prišlo o možnosť izolovať takéto tendencie len na regióny alebo ekonomické sféry, v ktorých vznikajú alebo ich postihli.

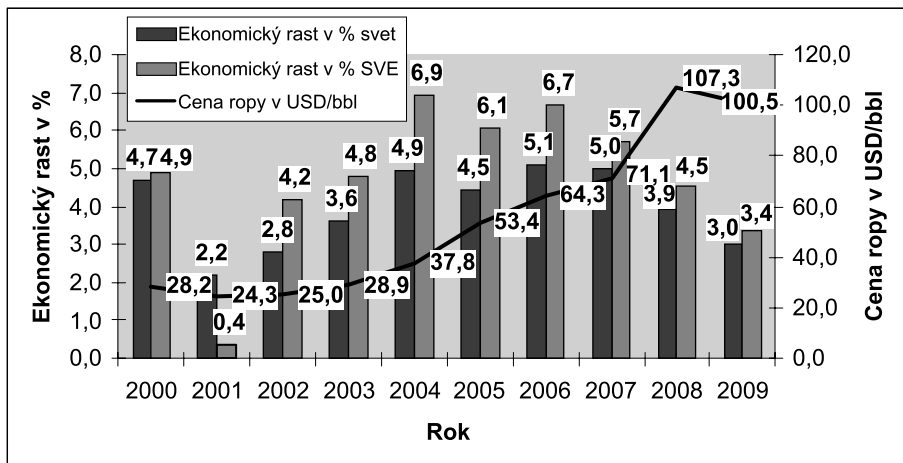
### 1 Vývoj na komoditných trhoch a ich vplyv na ekonomickú krízu

Niet pochýb o tom, že svetová ekonomika zažila v prvej dekáde 21. storočia niekoľko dobrých rokov. Globálny rast bol silný a priepasť medzi rozvojovým a vyspelým svetom sa úspešne znižovala. Zaslúžila sa o to predovšetkým ázijská, najmä však čínska a indická ekonomika, ktoré dosiahli v roku 2006 a 2007 vyše 11 %

(Čína), resp. vyše 9 % (India) hospodársky rast, ale aj Afrika, kde tento rast dosiahol vyše 5 % v roku 2006, resp. vyše 6 % v roku 2007. [21] Svetovú ekonomiku ťahal predovšetkým vysoký dopyt a jeho tempo a optimizmus na finančných trhoch dostatočne zakrýval viacero varovných trhových signálov, ktoré poukazovali na to, že „niečo nie je úplne v poriadku“. Takéto smerovanie názorne dokumentuje graf č. 1.

Graf č. 1

Korelácia medzi ekonomickým rastom a cenou ropy (2000–2009)



**Prameň:** spracované autormi na základe údajov z [www.imf.org](http://www.imf.org) a [www.oil-price.net](http://www.oil-price.net)

Kríza potvrdila, že jedným z rozhodujúcich impulzov súčasnej hospodárskej recesie, ale zrejme aj ďalších budúcich stupňujúcich sa medzinárodných ekonomických konfliktov bude vývoj na komoditných, najmä však energetických trhoch. Tieto trhy navyše varovali svojou vysokou volatilitou a prudkým rastom pred prehrievaním ekonomického vývoja. To, že práve tento segment má dominantnú pozíciu, vyplýva z toho, že význam energetických surovín pre svetové hospodárstvo je nespochybniteľne stále rastúci, a v mnohých ohľadoch za ne neexistuje adekvátny substitút.

Okrem už známych faktov týkajúcich sa nenahraditeľnosti ropy v reprodukčnom procese, jej unikátnych technicko-úžitkových vlastností, efektívnosti využívania, dostatku či nedostatku a podmienok na jej dodávky konečnému spotrebiteľovi, rozhodujú v konečnom dôsledku o všetkých ostatných súčiastiach svetového trhu energie. [1] Každá výrazná zmena cena ropy vyvoláva automaticky zmenu cien iných komodít a nielen energetických. Odvíjajúc sa od expandujúcich cien ropy, čoho svedkami sme boli až do tretieho kvartálu roku 2008, ceny ostatných komodít reagujú podobným smerovaním, avšak vnútorne diferencovane. V konečnom dôsledku je hlavným determinantom úroveň medzinárodného dopytu ako prirodzeného prejavu

okamžitej situácie, v akej sa nachádza svetové hospodárstvo, alebo aké rozhodujúce trendy a tendencie v ňom prevládajú. Rast pôsobí všeobecne na dopyt po všetkých komoditách, pričom je však dôležité, ako sú nastavené dlhodobé teritoriálne väzby producentov a vývozcov, ale aj na to, aká miera komplementarity medzi nimi existuje (ropa – zemný – plyn – uhlie – jadrová energia a pod.). [2]

Rastúce ceny energetických surovín pozitívne ovplyvňujú Terms of Trade ich vývozcov, čo taktiež vedie k zvýšeniu dopytu aj po iných komoditách. V konečnom dôsledku sa tieto diskrepancie prejavujú v podobe rastúcej inflácie prameniacej z vyššieho dopytu po rope a drahých kovoch (ktoré plnia funkciu uchovávateľa hodnôt). Negatívnym efektom vysokých cien energetických surovín bol ich dosah na priemyselnú produkciu. [8], [24] Znížil sa dopyt po kovoch, čo zvýšilo i tlak na pokles ich ceny. Z uvedeného vyplýva, že korelácia medzi cenami kovov a ropy je omnoho nižšia, než korelácia medzi cenami ropy a potravín. Na strane dopytu stoja niektoré komodity, ktoré si priamo konkurujú so syntetickými produktmi, produkovanými predovšetkým z ropy (bavlna a umelo vyrábané vlákna). Dopyt po ostatných komoditách (kukurica, cukor, repkový olej a ostatné) narástol vďaka ich využívaniu na produkciu biopalív. [18] Ceny ďalších energetických komodít, zemného plynu, resp. uhlia, sú týmto taktiež ovplyvňované vďaka ich substitučnej funkcii voči rope. Ako ilustruje aj tabuľka č. 1, väčšina kríz v minulom storočí taktiež korelovala s vysokými cenami komodít, predovšetkým ropy, ktorej cena bolo pre medzinárodné trhy determinujúcou hodnotou. V konečnom dôsledku sa volatilita jej ceny prejavovala v extrémnych prípadoch ako kľúčový faktor vývoja celého HDP. Z tohto dôvodu sa viacero odborníkov snažilo stanoviť mieru, v akej je vzrast ceny ropy schopný ovplyvniť výšku vygenerovaného HDP. Logicky sa táto miera vplyvu historicky menila vďaka dominantnému postaveniu tejto strategickej suroviny od 70. rokov minulého storočia a naplno v podobe prvého a druhého ropného šoku.

Tab. č. 1

Základné charakteristiky príčin nárastu cien komodít (1915–2008)

Spoločné znaky	1915–1917	1950–1957	1973–1974	2003–2008
Rýchly rast globálnej ekonomiky (priemerný ročný nárast v %)	–	4,8	4,0	3,5
Hlavné konflikty a geopolitická nestabilita	1. svetová vojna	Kórejská vojna	Yom-Kippurská, Vietnamská vojna	Iracký konflikt
Inflácia	rozšírená	obmedzená	rozšírená	obmedzená (druhot. účinok)
Periódna významných investícií do infraštruktúry	1. svetová vojna	povojnová obnova Európy a Japonska	obdobie nízkych investícií	rapídne budovanie infraštr. v Číne
Zameranie sa na nasledujúce skupiny komodít	kovy, poľnohosp. komodity	kovy, poľnohosp. komodity	ropa, poľnohosp. komodity	ropa, kovy, poľnohosp. komodity

Pôvodný nárast premietnutý v cenách nasledujúcich skupín komodít	kovy, poľnohosp. komodity	kovy	ropa	ropa
Predchádzajúce obdobie nízkych cien, resp. nízkych investícií	–	väčšina kapacít zničených 2. sv. vojnou	nízke ceny, ponukový (ropný) šok	dlhá perióda nízkych cien
Percentuálny nárast cien (od dna k vrcholu)	34	47	59	131
Počet rokov nárastu cien (pred dosiahnutím vrcholu)	4	3	2	5
Počet rokov poklesu cien (pred dosiahnutím dna)	4	11	19	–

**Prameň:** World Bank: Global Economic Prospects (Commodities at the Crossroads), Washington, 2009, ISBN 978-0-8213-7799-4, p. 55.

Citlivosť národných ekonomík i globálnej ekonomiky na cenu ropy kvantifikovali mnohí autori (L. F. Aguiar-Conraria, R. Barrell, R. Barsky, E. Gramlich, H. Huntington, A. Mork, B. Bernanke, J. Hamilton a iní), avšak výsledky týchto prác sú neaplikovateľné na podmienky rekordných cien ropy z roku 2008, a to z viacerých dôvodov. Väčšina autorov vychádzala z dát rôzneho časového obdobia, keď bolo postavenie ropy v medzinárodnej preprave, pozícia jej substitútov, ale aj dohľad nad medzinárodným trhom s ropu na diferencovanej úrovni. Pomerne presnou analýzou cenovej volatility ropy bola teoretická práca H. Huntingtóna [9], ktorý syntézou viacerých predchádzajúcich výsledkov skúmania prišiel k záveru, že dosah zvyšujúcej sa ceny ropy bol diferencovaný predovšetkým na základe dvoch kľúčových faktorov, a to:

- v akej miere je schopná daná ekonomika reagovať vhodným mixom nástrojov hospodárskej politiky (predovšetkým monetárnej),
- a v akom časovom horizonte k vzrastu ceny došlo.

V prípade vplyvu prvého faktora, týkajúceho sa okolností rekordného nárastu ceny ropy, možno ho považovať za opodstatnený, keďže už v druhom štvrtroku 2008 atakovali úrokové miery FED-u hranicu 2 %, čo signalizovalo popri priemernej inflácii a neustále novej emisii amerických dolárov relatívne slabý manévrovací priestor. Na základe tejto teórie preto možno konštatovať, že negatívne účinky vyšších cien ropy boli v tomto ohľade intenzívnejšie.

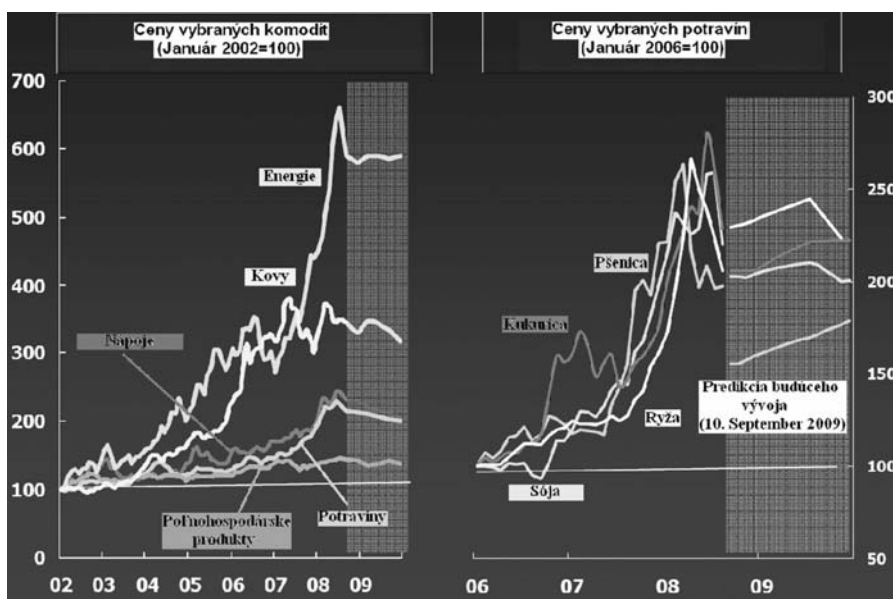
Tento odborník rozlišuje intenzitu vzrastu ceny podľa časového hľadiska na miernej úrovni, keď predpokladal konštantný nárast cien „čierneho zlata“ v období niekoľkých mesiacov konštantným tempom, čo predurčuje domácnosti a firmy na dostatočnú adaptáciu spotreby. Na druhej strane, zvýšenie cien v krátkom období – v rámci ropného šoku – spôsobuje niekoľkonásobne rýchlejší pokles tempa rastu národných ekonomík. V tejto súvislosti sa ukazuje, že ceny ropy v predkrízovom období expandovali v období február 2008 až júl 2008 o takmer 100 %. V prípade, že

príde k tejto najnegatívnejšej kombinácii faktorov, predikuje uvedená analýza z toho plynúcu recesiú na úrovni približne 5 %. ([9], s. 2)

Závery Huntingtonových teoretických postulátov zdôrazňujú dosah vysokej ceny ropy najintenzívnejšie pre krajiny OECD, predovšetkým však USA. To sa prejavilo vo vysokom deficite obchodnej bilancie a z toho vyplývajúcej zahraničnej zadlženosti a expanzívnej monetárnej politiky. Tieto konzekvencie v kombinácii s faktom, že finančný trh USA je srdcom globálnej ekonomiky, nesporne najviac prispeli k vzniku súčasnej globálnej recesie.

Graf č. 2

Vývoj cien vybraných komodít na svetových trhoch v rokoch 2002–2009



**Prameň:** Lipsky, J: The Global Economy and Financial Crisis, IMF, 2008, [online]. Dostupné na internete: <http://imf.org/external/np/speeches/2008/pdf/092408.pdf>

## 2 Analýza vplyvov vyvolávajúcich rast cien energonosičov

Až do roku 2008 sa zdalo, že svetové hospodárstvo sa úspešne vysporadúva s historicky ojedinelým rastom cien ropy a následne aj cien všetkých ostatných energonosičov, ale aj s prirodzene rastúcou mierou inflácie, ktorá z toho vyplývala. V menej rozvinutých ekonomikách (emerging markets), hlavne u tzv. netto importérov energie, sa prejavovali rastúce ceny ropy s negatívnejším účinkom, keďže miera sofistikovanosti ich produkcie je vo všeobecnosti veľmi nízka a väčšina generovaných tovarov je postavená na vysokej energetickej náročnosti. Ekonomické dôsledky rekordných cien komodít mali v roku 2008 preto mimoriadne nepriaznivý vplyv predovšetkým na tieto krajiny.

Viacere štúdie poukazujú na to, že nárast ceny ropy o 20 % spôsobí zníženie príjmov o 3,6 % [6], náklady na živobytie vzrastú o 3,1 % [13]. Nárast ceny ropy o 25 % spôsobí pokles spotreby reálne o 2,5 %, pričom vysokopríjmové skupiny sú viac postihnuté ako nízkoopríjmové skupiny [5].

Z uvedených dôvodov je namieste si zopakovať, prečo ceny ropy ťahajúce za sebou aj ceny ostatných energonosičov tak rýchlo rástli a aké konzekvencie z toho pre nás vyplynuli. Väčšina odborníkov sa v svojich analýzach zhoduje v tom, že ceny rástli predovšetkým z nasledujúcich dôvodov.

a) Bezprecedentný hospodársky rast akoby si v ošiali optimistickej atmosféry na svetových trhoch ani nevšimal koľko a čím bude za ropu a ostatné energetické deriváty platiť. Rýchlo boli absorbované existujúce energetické rezervy a napr. denná spotreba ropy bola pravidelne vyššia, ako je maximálna ťažba. Pritom investície do energetického sektora boli minimalizované.

b) Pákový efekt vysokých cien ropy a zlata vyvolal dlhodobý pokles kúpnej sily a stability amerického dolára, v ktorom sa obchod s komoditami účtuje. Postupne začali komodity reagovať diferencovane.

c) Účinnosť ochranných mechanizmov, ktoré mala svetová ekonomika, najmä krajiny OECD vybudované, či už ide o strategické zásoby, stabilitu produkčno-spotrebnej siete a iné, sa ukázala z dôvodu vysokej konjunktúry málo účinná a aj z tohto dôvodu prudko rástli ceny všetkých energetických derivátov.

d) Dnešné poznatky potvrdzujú, že veľmi významným dôvodom bol obrovský objem špekulácií na komoditných burzách, ktorý sa premietol aj na finančné trhy. Permanentné prelievanie peňazí medzi nimi udržiavali vysokú napätosť v zásobovaní palivami. Ukazuje sa takisto, že síce nie veľmi veľká časť dopytu po rope sa umelo živila, ale v prípade zásobovacích porúch, ktoré boli najmä v roku 2007 časté, bol tento faktor často rozhodujúcim.

Graf č. 3



**Prameň:** World Economic Outlook, April 2009, International Monetary Fund Publications.

Viacerí významní experti často poukazujú na to, že tempo rastu spotreby ropy a súbežný rast jej cien boli výsledkom iných – hlavne mimoekonomických činiteľov. Napr. J. Stiglitz často poukazuje na to, že päťnásobný rast cien ropy od roku 2003 bol výsledkom predovšetkým nedomyslenej americkej vojny v Iraku.

Ukazuje sa, že schopnosť svetovej ekonomiky schopná absorbovať až do súčasnosti predražené energetické vstupy bola výsledkom určitej súhry viacerých pozitívnych faktorov:

1. Čína vzhľadom na svoj obrovský rast produktivity založenej na vysokej miere investícií najmä do vzdelávania a technológií vyvážala prakticky defláciu.

2. V USA to využili a znížili úrokové sadzby až na bezprecedentnú úroveň, čím vyvolali bubliny lacného bývania, keď hypotéky boli dostupné každému a pojem riziko stratilo svoj pravý význam.

3. Vo svete sa akceptovali nižšie reálne mzdy a v priemere nižší podiel HDP, keďže svetové bohatstvo reálne rástlo a vznikala fiktívny dojem dlhodobej svetovej prosperity.

Je zrejme, že táto hra na celosvetovú prosperitu, ktorá sa neopierala o efektívne a racionálne využívanie zdrojov, ale najmä o značný morálny hazard a prehliadanie finančných rizík, sa skončila. Čím skôr sa s obsahom tohto konštatovania vyrovnáme, tým je väčšia šanca na úspešnú obnovu svetovej ekonomiky. Až v súčasnosti je možné pocítiť, aká krehká vlastne situácia v skutočnosti je. Možno sa zhodnúť v tom, že sa síce dá určiť hlavný vinník, ktorým nesporne je americká ekonomika, avšak treba sebakriticky dodať, že bez viny nie sú ani ostatné krajiny.

Európska únia i Ázia opierali svoj ekonomický rast predovšetkým o expanziu vývozu, ktorá vyvolávala rastúci hlad po surovinách – hlavne energetických a poľnohospodárskych; tá v prevažnej miere ako prejav rýchlo rastúcej špecializácie pulzovala medzi rozvinutými trhovými ekonomikami a východnou Áziou. Pritom obchod Ázia – EÚ často slúžil len ako sub-input pre obchod medzi hlavnými svetovými regiónmi (EÚ-USA). Rozvojová stratégia transatlantického konkurenta bola iná. Obrovská vnútorná spotreba podporovaná lacno prístupnými peniazmi, smerujúca najmä do predmetov dlhodobej spotreby a výstavby nových domov (ročne okolo 5–6 miliónov), nevytvárala v USA priamo žiadne nové produkčné zdroje a exportné príležitosti. Ba naopak, bola na úkor iných produktívnejších a proexportne orientovaných investícií. Z tejto situácie vzniknutý obrovský deficit v obchodnej i platobnej bilancii sa refinancoval z pôžičiek práve z krajín, ktoré boli súbežne aj najväčšími americkými importérmi. „Náš transatlantický spojenec navyše svoje ekonomické problémy, vrátane inflácie, vyvážal do zahraničia, a to nielen znehodnocovaním najmä európskych i ázijských investícií, rozširovaním kontaminovaných hypoték a zlých finančných praktík, ale aj prostredníctvom neustále slabnúceho dolára, sčasti v dôsledku chybných makropolitík i mikropolitík sekundárne postihnutých krajín.“ [21]

Čo sa deje v súčasnosti vo svetovom hospodárstve? Pokles agregátneho dopytu priamo zaťažuje nielen hlavných európskych exportérov, ale aj Čínu a ostatných



ázijských exportérov. Lacný dolár totiž od roku 2005 podporoval konkurencieschopnosť amerického vývozu a keďže ten sa zo 4/5 orientoval na export vysokých technológií a služieb, bola účinnosť jeho vplyvu vysoká. Tak sa vytvárali zdroje na efektívny dovoz surovín a materiálov, pričom sa prehlbovala bilaterálna závislosť ich exportérov od toho, v akej forme bude USA tieto protiobchody platiť. Tým, že sa na americký kontinent dovážajú aj suroviny, ktoré má k dispozícii z vlastných zdrojov, vytvára u exportérov vlastne zdroje na nákup amerických zbraní a vojenského materiálu, lietadiel, ale aj licencií a služieb.

Podiel exportu USA na celkovom HDP je relatívne nízky, avšak umožňuje efektívne zabezpečovať domácu ekonomiku všetkými tovarmi s nižšou mierou pridanej hodnoty, alebo tých, pri ktorých sa vlastne dovážajú zhmotnené komparatívne výhody iných, najmä ázijských ekonomík. Horšie je na tom Európa, ktorá sa v posledných rokoch stále viac a viac orientovala, a to napriek trvalému zhodnocovaniu eura, na vývoz do USA a preto aj utrpela najviac. Zdá sa, že najmenej postihnutým účastníkom tejto „hry“ zostane Čína, ktorá prostredníctvom svojej vysokej konkurencieschopnosti, ako aj obrovských aktív je schopná aj túto situáciu úspešne „ustáť“. Celá situácia sa ešte skomplikovala tým, že recesia spôsobuje masívne globálne prerozdelenie príjmov od dovozcov ropy k jej vývozcovi, čo napokon môže mať nepriaznivé konzekvencie aj v príprave nových energetických stratégií súvisiacich napr. so širším využívaním alternatívnych druhov palív, znižovaním objemu emisií alebo zavádzaním rôznych racionalizačných programov v ich spotrebe.

## Záver

V súčasnosti existuje niekoľko scenárov o tom, ako bude pokračovať vývoj na energetických trhoch. [2], [12], [15] Ktorý sa aj vecne naplní je otázka pre odborníkov i národné vlády. Paradoxne však možno konštatovať, že nízke ceny svetovému hospodárstvu nepomôžu a minimálne v krátkodobom horizonte budú prejavom jeho slabosti a nízkej úspešnosti pri odstraňovaní dôsledkov krízy. Tá so sebou prináša aj niektoré zmeny, ktoré sa na prvý pohľad zdajú pozitívne. Je fakt, že napr. cena ropy klesla na zhruba 40 % jej úrovne z júla 2008. Zdalo by sa preto logické, že zníženie prepravných nákladov i ceny palív pre spotrebiteľov pomôžu oživiť dopyt a revitalizovať niektoré „krívajúce“ súčasti svetovej ekonomiky. Ukazuje sa však, že aj napriek tejto skutočnosti prudko klesá nielen ich spotreba, ale aj predaj prepravných prostriedkov všetkého druhu a ostatnej priemyselnej produkcie. Taktiež boli pozastavené grandiózne investičné programy, príprava nových technológií a je zrejmé i to, že národné vlády nebudú mať dostatočný objem fiškálnych príjmov na to, aby boli schopné udržať súčasnú úroveň blahobytu, rozbehnuté sociálne programy alebo financovanie zdravotníctva, vzdelávacích projektov a prudko rastúcej nezamestnanosti.

Hoci kritika tých, ktorí sú zodpovední alebo spoluzodpovední za neradosný stav a riziká, ktoré s celou finančnou krízou priamo či nepriamo súvisia, je adresná,

napriek tomu zostáva dominantnejšou otázkou, ako utlmiť narastajúce hrozby, ktoré z krízovej situácie vyplývajú. Ak sme sa v úvode príspevku stotožnili s tézou, že globalizácia je nosným prvkom súčasnej krízovej etapy vývoja svetového hospodárstva postihujúc všetky jeho teritoriálne segmenty, a to aj napriek tomu, že sa opticky zdá, že tento postih bol a je značne diferencovaný, práve z tohto dôvodu je zrejmé, že na jeho uspokojivom vyriešení sa musia podieľať všetky krajiny spoločne, a to bez ohľadu na to, či boli postihnuté viac alebo menej. Len treba dodať, že v prípade pokračovania hospodárskej distorzie hrozíaca celosvetová finančná kríza nebude obeť selektovať, ale postihne celoplošne všetky krajiny i všetky vrstvy obyvateľstva, väčšinu odvetví alebo druhov výrob, a to bez rozdielu. Je asi namieste sa na tomto mieste stotožniť s názorom celosvetovo uznávaného českého podnikateľa T. Baťu, ktorý zhodnotil veľkú hospodársku krízu, tak často porovnávanú so súčasnou finančnou krízou, takto:

*„Nevěřím v žádné přelomy samy od sebe. To, čemu jsme zvykli říkat hospodářská krize, je jiné jméno pro mravní bída. Mravní bída je příčina, hospodářský úpadek je následek. V naší zemi je mnoho lidí, kteří se domnívají, že hospodářský úpadek lze sanovat penězi. Hrozím se důsledku tohoto omylu. V postavení, v němž se nacházíme, nepotřebujeme žádných geniálních obrátů a kombinací. Potřebujeme mravní stanoviska k lidem, k práci a veřejnému majetku. Nepodporovat bankrotáře, nedělat dluhy, nevyhazovat hodnoty za nic, nevydírat pracující, dělat to, co nás pozvedlo z poválečné bídy, pracovat a šetřit a učinit práci a šetření výnosnější, žádoučnější a čestnější než lenošení a mrhání. Máte pravdu, je třeba překonat krizi důvěry, technickými zásahy, finančními a úvěrovými ji však překonat nelze, důvěra je věc osobní a důvěru lze obnovit jen mravním hlediskem a osobním příkladem.“*

Tomáš Baťa [3]

## Literatúra

- [1] BALÁŽ, P.: *Energia a jej vplyv na ekonomický rast vo svetovom hospodárstve*. Bratislava, Sprint, 2007, 276 s., ISBN 978-80-89085-87-3.
- [2] BALÁŽ, P. – ZÁBOJNÍK, S.: Natural gas and its status in Energy security of the EU. In: *Ekonomický časopis*, SAV 57 / 2009, s.145–162 Bratislava.
- [3] BAŤA, T.: Výrok Tomáše Baťu z roku 1932, In: [http://cs.wikiquote.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1\\_Ba%C5%A5a](http://cs.wikiquote.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Ba%C5%A5a)
- [4] CIHELKOVÁ, E. a kol.: *Nový regionalizmus*. Praha: C. H. Beck, 2007, 361 s., ISBN 978-80-7179-808-8.
- [5] CLEMENTS, B. – HONG-SANG, J. – GUPTA, S.: Real and Distributive Effects of Petroleum Price Liberalization: The Case of Indonesia. In: *IMF working paper* No. 03/204, 2005. IMF, Washington, D.C. ([http://issuu.com/world.bank.publications/docs/gep\\_2009](http://issuu.com/world.bank.publications/docs/gep_2009)).
- [6] COADY, D. – NEWHOUSE, D.: Ghana: Evaluation of the Distributional Impacts of Petroleum Price Reforms. In: *Technical Assistance Report*, 2003. IMF, Washington, D.C. ([http://issuu.com/world.bank.publications/docs/gep\\_2009](http://issuu.com/world.bank.publications/docs/gep_2009)).

- [7] EIA, World Total Net Electricity generation From Central Producers by Region and Country, 2003–2030, DOE/EIA-0484(2006), June 2007.
- [8] GREIDER, W.: Endstation Globalisierung – Neue Wege in eine Welt ohne Grenzen. München, Wilhelm Heyne Verlag GmbH & Co. KG 1999, ISBN N 3-453-15552-1.
- [9] HUNTINGTON, H. G.: The Economic Consequences of Higher Crude Oil Prices. Stanford University, October 2005, In: <http://emf.stanford.edu/files/pubs/22457/EMFSR9.pdf>
- [10] IMF: World Economic Outlook – Sustaining the recovery, October 2009. In: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/pdf/text.pdf>
- [11] KENNEDY, J. F.: Speech in Indianapolis, Indiana, 12 April 1959, In: [http://en.wikiquote.org/wiki/John\\_F\\_Kennedy](http://en.wikiquote.org/wiki/John_F_Kennedy)
- [12] KOSÍR, I. kol.: *Energetická bezpečnosť SR v podmienkach členstva v EÚ*. Bratislava: Ekonóm: 2007, ISBN 978-80-225-2455-2.
- [13] KPODAR, K.: Distributional Effects of Oil Price Changes: Evidence from Mali. In: *Working Paper 06/91*, International Monetary Fund. Washington DC, 2006.
- [14] LISÝ, J. a kol.: *Ekonomía v novej ekonomike*. Bratislava: IURA EDITION, 2005.
- [15] MARGAN, F.: *Energetická politika z pohľadu liberalizácie trhu plynu a elektriny v kontexte smernice EK*, doktorandská dizertačná práca. FMV VŠE Praha, 2008.
- [16] OBADI, S. M. a kol.: *Globálna ekonomika: Nové trendy a analýzy vybraných problémov*. Bratislava: EÚ SAV 2008, 189 s., ISBN 978-80-7144-169-4.
- [17] PORTER, M. B.: Location, Competition, and Economic Development – Local Clusters in a Global Economy. In: *Economic Development Quarterly*, February 2000.
- [18] ROGOFF, K.: Svetlá stránka vysokých cien komodít. In: *Hospodárske noviny 2008*, 19. 5. s.12.
- [19] SHAPIRO, C., VARIAN, H.: *Information Rules: A Strategic Guide to the Network Economy*. Cambridge, Harvard Business School Press, 1998.
- [20] STIGLITZ, J.: *Globale Perspectives of New Economy*. Nihon Keizai Shimbu, Japan 2001.
- [21] STIGLITZ, J.: Stagflation cometh, Could the recent 'boom times' in globalization be reaching an end? In: *World Finance*, 2. September 2008. (<http://www.worldfinance.com/news/contributors/stiglitz/article365.html>).
- [22] U. S. Department of Commerce – The Emerging Digital Economy. Washington D. C., GPO 2008.
- [23] WORKIE, M.T. a kol.: *Vývoj a perspektívy Globálna finančná a hospodárska kríza*. Bratislava: EÚ SA 2009, 280 s., ISBN 978-80-7144-175-5.
- [24] World Bank: *Global Economic Prospects (Commodities at the Crossroads)*, Washington, 2009, ISBN 978-0-8213-7799-4, p. 62.
- [25] WTO: *World Trade Report - Trade policy commitments and contingency measures*, 2009. Dostupné na internete: [http://www.wto.org/english/res\\_e/booksp\\_e/anrep\\_e/world\\_trade\\_report09\\_e.pdf](http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report09_e.pdf)
- [26] ZADRAŽILOVÁ, D.: *Mezinárodní management*. In: *Oeconomica*. VŠE Praha, 2004 , 246 s.